

2. Vikingetiden ca. 800-1050

Vikingetiden er kommet til at spille en særlig rolle i den danske nationale bevidsthed. Den indgår i dagligdagen som en del af reklamebranchens markedsføring og markedsføringen af Danmark over for turister. Vikingeskibsmuseet i Roskilde og Moesgård Museum ved Århus samler hvert år tusindvis af gæster til deres udstillinger og arrangementer.

Hvad er det, der fascinerer os ved vikingetiden og som gør, at vi synes, vi her har noget specielt dansk/nordisk, der binder os sammen? Hvad er det, vi særlig fæstner os ved? Hvor mange af disse forestillinger kan vi dokumentere med historiske kilder?

Reklamebranchens vikinger har altid horn. Det havde de ikke i virkeligheden. Ovenfor ses et logo for et firma, som sælger kontorudstyr. Firmaet er hjemmehørende i Frederikssund, som har en mangeårig tradition for vikingespil.

Historisk tid begynder

Vikingetiden dateres normalt til ca. 800 – 1050, altså til et tidspunkt, hvor den sydlige del af Europa for længst var inde i middelalderen. Ordet viking kendes fra norske og islandske håndskrifter, hvor det betød “en som kæmper til søs, sørøver og hærfærd til søs”. I samtiden brugtes lige så ofte udtryk som “normanner” eller “rus”. Betegnelsen “viking” kom ind i sproget igen i begyndelsen af 1800-tallet, da nationalromantikken var

på sit højeste, og det er blevet den betegnelse, som bruges alment i dag.

Vikingetiden markerer overgangen fra forhistorisk til historisk tid. Med det menes, at der nu eksisterer skriftlige kilder i modsætning til oldtiden, hvor vores viden udelukkende bygger på arkæologiske fund.

Hvorfra har vi vores viden om vikingetiden?

De første skriftlige kilder fra det nordiske område er runeindskrifterne, som tit er vanskelige at tolke. Fra det danske område kendes ca. 850 indskrifter, som alle er ganske korte. På Gunderupstenen fra Nordjylland står “Østen satte denne sten efter Asulv sin fader”. En lidt længere indskrift har Randbølstenen fra Midtjylland: “Bryden Tue rejste denne sten efter brydens hustru. Disse stave vil for Torgun meget længe leve.” En samlet forståelse af vikingetiden er det svært at få alene på baggrund af sådanne kilder.

Heldigvis findes der et mere righoldigt kildemateriale i de områder, som vikingerne kom i kontakt med, for de havde en veludviklet skriftkultur. Det var Frankeriget, Det byzantinske Rige og Det arabiske Rige (se kort). Hertil kom England, hvor der var munke og præster, som mestrede latin. Fra disse områder findes der en række skriftlige kilder – årbøger, krøniker, helgenlegender, rejsebeskrivelser og traktater – som giver et mere nuanceret billede af vikingetiden.

Men sammenlignet med senere tidsperioder er det skriftlige materiale stadig sparsomt, så uden de arkæologiske fund ville vi være

Frankerriget, som var romersk-katolsk, omfattede det nuværende Frankrig og en del af det nuværende Tyskland og var dermed vikingernes nabo mod syd. Det græsk-ortodokse byzantinske rige dækkede Balkan og Lilleasien og havde livlige handelsforbindelser op ad de russiske floder. Det muslimske, arabiske rige (Kalifatet) dækkede Mellemøsten og det nordlige Afrika, og derfra rejste talrige købmænd og opdagelsesrejsende ud, hvor de kom i kontakt med vikinger fra hele det nordiske område.

fattige på viden. Værdifuld viden er fremkommet ved den såkaldte "eksperimentelle arkæologi": Rekonstruktion af huse, redskaber og skibe har bidraget betydeligt til en større viden om vikingesamfundet. Et samarbejde mellem flere forskellige faglige kompetencer, først og fremmest historiske og arkæologiske, er nødvendigt for at trække resultater ud af kildematerialet.

Vikingerne hjemme

Omkring 1075 skrev den tyske gejstlige Adam af Bremen et værk, hvor han omtalte

de danske områder. Adam havde ikke høje tanker om landet. "Jylland er, bortset fra områderne nær floden (det er formodentlig floden Ejderen) et ufrugtbart og grufuldt land, næsten ikke opdyrket nogetsteds. Der mangler afgrøder, og området er næsten ikke egnet til menneskelig beboelse.. De mange små øer omkring Fyn er rige på afgrøde. ... Skåne er Danmarks skønneste landsdel, veludrustet med mænd, frugtbar på afgrøder og rig på handelsvarer ..."

De arkæologiske resultater dokumenterer imidlertid, at Adams udsagn ikke bygger på

alifatet
 yzans –
 et østromerske Rige
 rankerriget
 ikingernes hjemland
 g erobringer
 ikingernes togter

nuværende Tyskland
 Balkan og Lilleasien
 re (Kalifatet) dækkede
 ide ud, hvor de kom i

havde ikke høje
 er, bortset fra om-
 formodentlig flo-
 og grifuldt land,
 tstedes. Der mang-
 næsten ikke egnet
 De mange små øer
 røde. ... Skåne er
 sdel, veludrustet
 grøder og rig på

ater dokumenterer
 gn ikke bygger på

EN · CA. 800 · -CA. 1050

nogen grundig research. I de senere år er der udgravet en række landsbyer, som har givet afgørende ny viden om vikingesamfundet. Den bedst undersøgte er landsbyen Vorbasse ca. 30 km vest for Vejle.

Vorbasse blev grundlagt i 1. årh. f.Kr. Som det var almindeligt i den periode, flyttede hele landsbyen med nogle hundrede års mellemrum. I vikingetiden har Vorbasse haft to faser. Den første varede fra midten af 700-tallet til sidst i 900-tallet, hvor der fandt en flytning og udbygning sted. Omkring år 1000 rykkede Vorbasse mod nordvest og fik en opbygning, som vidner om solid fremgang. I bygningerne adskilte man nu beboelse og stald, og der blev bygget stalde, som kunne rumme op til 50 dyr. På den største af gårdene var der plads til omkring 100 dyr.

Hele bebyggelsen i Vorbasse fortæller om et landbrug, som først og fremmest har koncentreret sig om kvægavl, og som producerede mere, end landsbyens beboere selv har kunnet fortære. Overskudsproduktionen er blevet afsat på et marked, hvor beboerne selv har kunnet købe importerede varer. Det ved vi, for i landsbyen er der fundet gryder af klæbersten og slibesten, som stammer fra det

Vorbasse omkring år 900. Landsbyen var omgivet af hegn, så man kunne holde dyrene ude af det bebyggede område. Hver gård havde en stor hovedbygning, hvor der var beboelse i den ene ende og stald i den anden ende. I de største afhusene var der plads til 20-30 køer. Udover hovedbygningen var der et antal mindre bygninger til hver gård: en ladebygning, smedje samt nogle små, halvt nedgravede grubehuse, nogle med ildsted, andre uden. De har været brugt til vævestuer og til opbevaring.

VIKINGETIDEN · CA. 800 · -CA. 1050

nordlige Skandinavien, samt sten til kornkværne (kværnsten) og keramik, som var importeret fra områderne omkring Rhinen. Fundamentalt set har beboerne i Vorbasse klaret sig ved naturalieøkonomi, men der har trods alt været en handel med visse specialiserede varer.

Kvæg var det vigtigste avlsdyr, men der har også været heste, svin, får og geder. På den måde var beboerne forsynede med kød, mælk, uld samt skind og huder til remme, seletøj, sko og varm beklædning. Knogler og horn blev brugt til redskaber og drikkehorn. Høns, gæs og ænder sikrede, at man havde kød og æg. Fjerene blev brugt til dyner og puder, så på den måde kunne de daglige fornødenheder klares.

Arkæologerne har kunnet påvise, at der blev dyrket byg, rug og havre, men næsten ikke hvede. Derudover er der fundet spor af dyrkning af ærter, bønner og kål. Hvor der har været mulighed for det, er kosten blevet suppleret med fisk, og nogle steder kan man se, at beboerne har spist mange muslinger. Samlet set har der været mulighed for en ganske varieret og sund kost.

I Tissø på Vestsjælland har der været en

21

Stemmeskrue af ben fra stormandens hal ved Tissø. Den har siddet i et strengeinstrument og viser, at der er spillet musik ved de store sammenkomster.

Klokke fundet i den gamle havn i Hedeby. Klokkeren er fra ca. 950.

bebyggelse, der ligesom Vorbasse har tilhørt en stormand. I 1977 blev der fundet en guldring på 1,8 kg på stedet (svarende til værdien af 500 stk. kvæg), og siden 1995 har arkæologerne arbejdet med at udforske stedets historie. Tissø betyder Tyrns sø, hvilket viser, at stedet var opkaldt efter en af guderne i den nordiske mytologi. Også Tissø stammer fra jernalderen, men havde en blomstringstid i vikingetiden. På stedet blev der opført en fornem gård med et større antal bygninger spredt ud over det 500.000 m² store areal. Den største af bygningerne var med sine 500 m² på størrelse med en moderne sportshal. På stedet er der fundet over 12.000 forskellige genstande, bl.a. guld- og sølvskatte, smykker, våben, værktøj, mønter, vægtlodder og støbeaffald fra smykkeproduktion, så det har været muligt at få et indblik i de mange sider af livet på gården.

Byer

En livsform, der først og fremmest er baseret på en naturalieøkonomi, giver naturligvis ikke basis for mange byer. Men en vis varehandel, både lokalt og internationalt, foregik der alligevel, og den voksede i tiden op mod middelalderen, så der blev grundlagt en række byer, hvoraf de fleste fortsat eksisterer. Den vigtigste by i vikingetiden var Hedeby, lige syd for det nuværende Slesvig. Hedeby

blev grundlagt i begyndelsen af 800-tallet af kong Godfred. Det viser, at kongens position var så stærk, at han kunne grundlægge en by og sikre, at handelen foregik uforstyrret. Kongen kunne til gengæld få økonomisk fordel af bygrundlæggelsen ved at pålægge byen forskellige afgifter. Kongen slog også mønt i Hedeby, hvilket er et godt eksempel på, at han havde kontrol over økonomien i byen.

Hedeby blev anlagt ud til vandet og var på landsiden beskyttet af en vold. Mange slags håndværkere boede og producerede i byen, bl.a. smede, pottemagere, benskærere og bronzestøbere. Hedeby blev et knudepunkt for varer, som kom sydfra: møllesten, vin og keramik. Fra Norge blev der importeret gryder og kar af klæbersten og hvæssesten, og fra Sverige kom bl.a. jern. Selv arabiske købmænd nåede dertil. Hedeby var den vigtigste handelsby i Norden indtil begyndelsen af 1000-tallet. Så mistede den betydning, og Slesvig voksede op i stedet.

Århus, Roskilde, Viborg og Lund er andre vigtige byer, som er grundlagt i vikingetiden af kongemagten. Med kristendommens komme blev de også vigtige byer for kirken.

Høj og lav i vikingetidens samfund

Toppen af vikingesamfundet har bestået af kongen og de store høvdinge. I tidlig vikingetid har der sandsynligvis været flere konger, for landet var ikke samlet endnu under én centralmagt. Tissø tolkes af flere forskere som hjemsted for en sjællandsk kongemagt, som på et senere tidspunkt bukkede under for en stærkere kongemagt med udgangspunkt i Jelling. Vorbasse har sandsynligvis været hjemsted for en storbonde eller en høvding, men der er ingen skriftlige kilder, som kan give os nærmere oplysninger. En stor del af befolkningen har bestået af frie bønder og jordløse landarbejdere, men vores viden

800-tallet af
 igens positi-
 undlægge en
 uforstyrret.
 konomisk for-
 pålægge byen
 og også mønt
 empel på, at
 nien i byen.
 andet og var på
 Mange slags
 erede i byen,
 kærere og
 knudepunkt
 lesten, vin og
 rporteret gry-
 essesten, og
 arabiske køb-
 r den vigtig-
 egyndelsen
 betydning, og

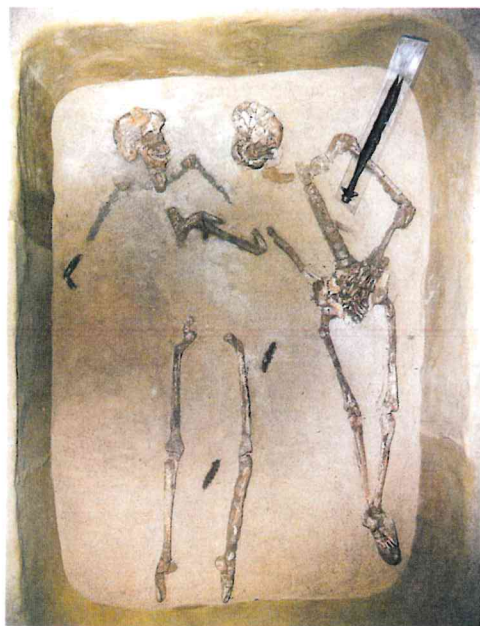
Lund er andre
 i vikingetiden
 lommens kom-
 or kirken.

mfund

ar bestået af
 I tidlig vikin-
 ret flere kon-
 endnu under
 flere forskere
 ik kongemagt,
 ikkede under
 ed udgangs-
 andsynligvis
 ide eller en høv-
 ige kilder, som
 ger. En stor del
 f frie bønder
 n vores viden

om deres status er ret begrænset. Vi ved hel-
 ler ikke meget om kvindernes position, men
 efter al sandsynlighed har mange kvinder væ-
 ret nødt til at forestå landbrugsdriften, mens
 mændene var på togt, og der kendes også ek-
 sempler på runesten, som er rejst af kvinder. I
 bunden af samfundet stod trællene, og de op-
 træder både i de skriftlige og de arkæologiske
 kilder. Arabiske købmænd, kristne missionæ-
 rer og munke i England og Frankeriget har
 omtalt, hvordan vikingerne tog krigsfanger
 som slaver, og hvordan de solgte dem på mar-
 keder. Dertil kommer, at der er fundet en
 række dobbeltgrave, hvor en velhavende per-
 son er begravet med rige gravgaver samt med
 en træl, som tydeligvis er henrettet og lagt i
 graven sammen med sin herre, så den rige i
 dødsriget var sikret tjenestefolk.

Selv om der eksisterede trælle i vikingeti-
 den, er der ikke belæg for at tro, at vikinge-
 samfundet var slavebaseret forstået på den

*Dobbeltgrave, hvor det kan ses, at en velhavende per-
 son er begravet sammen med en henrettet, er et godt
 vidnesbyrd om eksistensen af trælle. Denne grav er fra
 Stengade på Langeland. Personen til højre er hals-
 hugget og har haft fødderne bundet sammen.*

måde, at det fysiske arbejde først og frem-
 mest hvilede på trællene. Så mange trælle var
 der ikke. Landbrugsarbejdet blev i lige så høj
 grad udført af bønderne og de jordløse land-
 arbejdere, men vi kender ikke forholdene i
 detaljer.

Kongemagten

Det er sandsynligt, at der allerede omkring år
 700, dvs. før vikingetiden, har eksisteret en
 kongemagt, for udtrykket "danernes konge"
 bruges da i skriftlige kilder i Frankeriget.
 Men etableringen af en samlet kongemagt
 over hele landet er sket gradvis, og den var
 først gennemført i midten af 900-tallet.

Kongens magt har først og fremmest væ-
 ret betinget af, at han havde den militære
 magt og kunne sikre ro og orden i riget. For
 at blive konge krævedes det, at der var opbak-
 ning fra stormændene, men der var tit flere
 kandidater til kongetronen, og der er mange
 eksempler på oprør og på konger, som blev
 fordrevet fra riget. Kongens indtægter stam-
 mede fra krigsbytte, skatter, afgifter i natura-
 lier, tjenesteydelser og afgifter på handel. Det
 var også kongens ret at slå mønt og indkas-
 sere de indtægter, som fulgte af at kontrollere
 pengesystemet.

Fra frankiske kilder kendes navne på et par
 danske konger fra 700-tallet, men den første
 danske konge, som kendes mere præcist, er
 Godfred. Han var nemlig i krig med Franker-
 riget under kejser Karl den Store, og bliver
 i den sammenhæng i 804 i frankiske kilder
 omtalt som "danernes konge". I 808 ødelagde
 han en handelsplads i nærheden af det nuvæ-
 rende Wismar og tvang købmændene derfra
 til Slesvig. I 810 blev Godfred myrdet af en af
 sine egne mænd på et togt til Frisland.

Først fra midten af 900-tallet kender vi
 alle kongerne. Det er Harald Blåtand, som
 dokumenterer sin og sin families magt over
 hele landet ved det store anlæg i Jelling. På
 den store runesten, som Harald fik rejst, lod
 han skrive: "Harald konge gjorde disse

kumler efter Gorm sin fader og Thyre sin moder, den Harald, som vandt sig Danmark al og Norge og gjorde danerne kristne". Harald Blåtand efterfulgte sin far Gorm den Gamle ca. 958. Fra Haralds kongetid stammer en række bygningsværker, som viser, at nu var kongemagten blevet centraliseret og stærk. Omkring 980 blev der bygget fire store ringborge rundt i landet. De kaldes trelleborge, fordi den første blev fundet ved Trelleborg nær Slagelse. De tre andre er Nonnebakken, som lå i det nuværende Odense, Fyrkat ved Hobro og Aggersborg ved Limfjorden. Borgene er helt ens i deres grundplan, og det må nødvendigvis være den samme bygherre, som står bag dem alle. I Ravneng blev der på samme tid lavet en stor bro over Vejle Ådal. Også dette projekt var så stort, at det kun kan være kongemagten, som stod bag.

Haralds tid som konge endte i 987, da han blev dræbt i et oprør, som hans søn Svend Tveskæg (987-1014) satte i gang mod ham. Under Svend Tveskæg indledtes den periode, hvor kongerne var mere optaget af herredøm-

met i England end i Danmark og opholdt sig mere der end i Danmark. Til gengæld kom der en stærk kulturel påvirkning fra England, og der blev sendt munke fra England for at grundlægge de første klostre i Danmark.

En ny tro kommer til Norden

En af de markante ændringer i løbet af vikingetiden er overgangen fra troen på de nordiske guder til den kristne tro.

De skriftlige kilder om de nordiske guder er ikke helt nemme at tolke. Nogle af dem er nedskrevet så sent som i 1200-tallet, nemlig Den ældre Edda, som stammer fra Island. Andre er samtidige, men skrevet af personer som kristne munke og arabiske rejsende, der anså den nordiske mytologis guder for at være primitive og deres egen tro underlegne. Det arkæologiske materiale giver flere oplysninger, for der var markant forskel på begravelsesskikkene i før-kristen og kristen tid. I før-kristen tid var det almindeligt at bruge gravgaver. Den afdøde havde brug for en række ting i det næste liv. De allermost vel-

Trelleborg ved Slagelse. Omkring år 980 lod Harald Blåtand bygge fire meget ensartede borge: Trelleborg lå ved Slagelse, Nonnebakken på Fyn, Fyrkat ved Hobro samt Aggersborg ved Limfjorden. Borgene tolkes som anleg, der både skulle sikre kongemagten indadtil og som lejre, hvorfra man hurtigt kunne rykke ud i tilfælde af krig.

og opholdt sig gengæld kom ng fra England, England for at Danmark.

en i løbet af vikin- en på de nordi-

nordiske guder Nogle af dem er 0-tallet, nem- nmer fra Island. evet af perso- tabiske rejsende, ogis guder for en tro under- teriale giver flere kant forskel på isten og kristen almindeligt at e havde brug for . De allermost vel-

de borge: Trelleborg lå Borgene tolkes som an- ve rykke ud i tilfælde af

havende kunne begraves i et skib med et stort udstyr af våben, heste og dagligdags varer, herunder også trælle, som kunne tjene dem i det næste liv. Denne type grave er der fundet flere af i Norden, f.eks. Osebergskibet og Ladbyiskibet. De fattigere kunne få blot en kniv og nogle nødvendige redskaber.

Den vigtigste af de nordiske guder var Odin. Han havde sit hjemsted i Valhal, hvortil de døde krigere kom. Odins søn Thor, som stod for fysisk styrke og bekæmpelse af det onde, var en meget yndet gud. Mange steder i Danmark har navn efter de nordiske guder, og det kan deraf udledes, hvor der har været hellige steder, hvor der blev holdt ceremonier til gudernes ære. Bynavnet Odense betyder f.eks. Odins vi (= helligdom). Det har normalt været den lokale stormand, som stod i spidsen for kulten, og derved fik han en dobbeltposition som verdslig og åndelig leder.

Beboerne i Norden havde allerede fra 700-tallet haft kontakt med kristendommen, for Frankerriget syd for Danmark var for længst blevet kristent. Handelsfolk syd fra

I 2009 blev der gjort et enestående fund i Lejre: En knap 2 cm høj forgyldt sølvfigur, som forestiller Odin på sin trone med ravnene Hugin og Munin på arm-lænet. Figuren er fra ca. 900-950, og den bekræfter, at Lejre på det tidspunkt var en vigtig kongeborg.

► Navnene på de danske ugedage

Indflydelsen fra Danmarks før-kristne periode kan bl.a. spores af navnene på nogle af de danske ugedage:

Mandag – månedag

Tirsdag – Tyrns dag

Onsdag – Odins dag

Torsdag – Thors dag

Fredag – Frejas dag

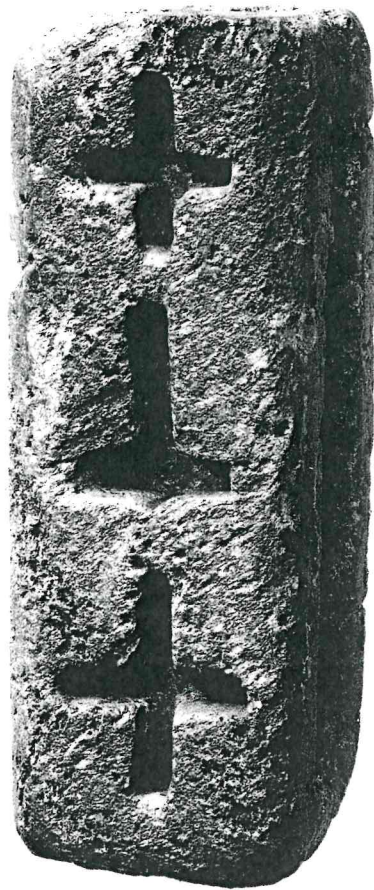
Lørdag – laug (bade/vaske) dag

Søndag – soldag

var kristne, og de vikinger, som havde været på togt til England eller Frankerriget, havde mødt den kristne tro. I 700-tallet var der kristne missionærer i Danmark, men deres aktiviteter gav ikke noget påviseligt resultat.

Overgangen til kristendommen kan også ses som en politisk handling. I 826 var den danske konge Harald Klak i Frankerriget for at søge støtte hos kejseren. I den forbindelse lod Harald sig selv og sit følge døbe, og han lovede at tage et par munke med tilbage til Danmark, så de kunne udbrede det kristne budskab. En af disse munke var Ansgar, som i traditionen er kendt som den, der bragte kristendommen til Norden. I virkeligheden kom der ikke meget ud af Ansgars missionsvirksomhed fra ca. 826 til 829, men der blev dog bygget kirker i Hedeby og Ribe. I 2009 fandt arkæologerne i Ribe den ældste kristne kirkegård med 12 grave, som stammer fra 800-900-tallet.

På Jellingstenen, som er rejst mellem 965 og 987, roser Harald Blåtand sig selv for at have gjort danerne kristne, og beretningen om hans dåb er en af de faste fortællinger i Danmarkshistorien. Historien stammer fra den saksiske munk Widukind, som har nedskrevet den i 968. Beretningen om Haralds dåb er fængslende, men den har næppe meget på sig. Når Harald Blåtand valgte at lade sig

Støbeform fra 900-tallet. Smykkemageren var levedygtig i både kors og torshammer.

døbe, skyldtes det hverken Poppo's jernbyrd eller et behov for at finde en bedre religion. Haralds handling foregik ud fra en politisk vurdering. Det var klogt at bekende sig til den samme religion som Frankeriget, som lå lige syd for Danmark. På den måde kunne man undgå at blive udsat for missionskrige, og samtidig kunne man støtte sig til kirken, som var velorganiseret og centraliseret. Der var også en mulighed for at få indflydelse på, hvem der blev udnævnt til ledende poster inden for kirken. Før havde stormændene rundt i riget udgjort både en økonomisk, militær og religiøs magt. Med overgangen til

kristendommen mistede de deres religiøse magt, og kongemagten blev tilsvarende styrket.

Med Haralds Blåtands dåb fulgte en kristning fra oven, for stormændene fulgte hans eksempel, og fra dem bredte kristendommen sig til deres undergivne. Troen på de gamle guder har eksisteret parallelt med kristendommen i mange år, men kristendommen var i vækst, og ved afslutningen af vikingetiden var den blevet dominerende. Der blev anlagt kirker i de største byer, men ledelsen af kirken udgik helt frem til middelalderen fra ærkebispesædet i Hamburg-Bremen.

Vikingerne ude

Vikingskibet er et markant element i vikingetiden. På skibsbygnings- og sejladsområdet var befolkningen i Norden på dette tidspunkt det øvrige Europa overlegen, og de elegante, sødygtige vikingskibe var en væsentlig forudsætning for den indflydelse, vikingerne fik i Øst- og Vesteuropa.

I modsætning til jernalderens skibe var vikingskibene forsynet med en køl, som gjorde skibet bedre til at holde en bestemt kurs og gjorde det muligt at bygge bredere skibe end tidligere. Sejlet blev udviklet, og skibene har vist sig at have gode evner til at krydse mod vinden. I løbet af vikingetiden blev skibstyperne mere og mere forfinede. Vi ved det først og fremmest fra skibsfundene i Roskilde Fjord, men også fra skibe fundet i grave samt fra gotlandske billedsten, hvor sejlføringen på skibene kan ses. Specialiseringen ses i udviklingen af egentlige krigsskibe med en besætning på 65-70 mand. De kunne sejle for sejl over de lange distancer, men også ros hurtigt og effektivt i snævre farvande og kritiske situationer. Mindre krigsskibe havde en besætning på omkring 30 mand og ville normalt tilhøre en lokal høvding. Derudover blev der også fundet skibe, som var bygget som handelsskibe og til mere lokal transport. De havde god laste-

deres religiøse tilsvarende styr-

åb fulgte en krist-
lene fulgte hans
e kristendommen
en på de gamle
t med kristen-
ristendommen
gen af vikingeti-
ende. Der blev
er, men ledelsen af
iddelalderen fra
-Bremen.

t element i vikin-
og sejladsområ-
den på dette tids-
rlegeren, og de ele-
be var en væsentlig
ydelse, vikingerne

lerens skibe var
ed en køl, som
olde en bestemt
t bygge bredere
lev udviklet, og
gode evner til at
t af vikingetiden
mere forfinede. Vi
fra skibsfundene
fra skibe fundet
billedsten, hvor
ses. Specialise-
egentlige krigs-
i 65-70 mand. De
lange distancer,
fektivt i snævre
ioner. Mindre
ning på omkring
tilhøre en lokal
der også fundet
handelsskibe og
e havde god laste-

► Poppo's jernbyrd

Ifølge Widukinds beretning var præsten Poppo med til et gilde i kongsgården i Jelling, hvor man kom til at diskutere de nordiske guder kontra den kristne tro. Poppo udtalte, at der kun var én sand gud, og at de nordiske guder bare var dæmoner. Det medførte, at Harald bad ham bevise sin påstand ved at bære jernbyrd. Næste morgen blev et stort stykke jern varmet op til rødglødende tilstand, og Poppo bar det, så længe kongen ønskede det, uden at få brandsår på hænderne. Harald var overbevist og lod sig døbe sammen med alle sine mænd.

Poppo's jernbyrd. Det gyldne alter fra Tamdrup Kirke.

plads, en relativt lille besætning og blev mest drevet frem ved hjælp af sejl. Årerne skulle kun bruges i ganske få situationer. Alle skibe viser tegn på en højt udviklet bådebyggerkunst.

Vikingetogterne – handelsrejser eller røvertogter?

Den ældste skriftlige kilde om et vikingetogt stammer fra 793. Det er Den angelsaksiske Krønike, som med afsky beretter om hedenske

Jellingstenene. Til venstre kong Gorms mindesten over Thyra. Til højre Harald Blåtands sten, hvorpå der står: "Kong Harald bød gøre disse kumler efter Gorm sin fader og Tyre sin moder, den Harald, som vandt sig hele Danmark og Norge og gjorde danerne kristne".

mænds overfald på klostret i Lindisfarne på Skotlands østkyst og om deres plyndring af klostret. Fra de følgende ca. 100 år findes en stor mængde optegnelser om normannernes eller hedningenes ugeringer mod klostre, kirker, byer og vigtige markedspladser. I klostrene var det normalt at føre årbøger, hvor man optegnede helgendage, sjælemesser og andet af relevans for klostrets dagligdag, men det blev også noteret, hvis der var sket markante begivenheder i området. Ud fra disse årbøger kan det ses, at Frisland og det frankiske område i 800-tallet stort set hvert år var udsat for vikingernes besøg. De hærgede i de kystnære områder, men de sejlede også ad floderne dybt ind i landet, f.eks. ad Seinen til Paris. Efterhånden blev det almindeligt, at de lokale herskere prøvede at slippe for plyndringer ved at betale vikingerne en betydelig mængde sølv. En anden udvej var at indgå et samarbejde med de fremmede og få dem til at bistå mod yderligere overfald. Den danske eller norske høvding Rollo blev i 911 gjort til lensmand af den frankiske konge.

Han fik området omkring byen Rouen og Seins munding, og Rollo lod sig så til gengæld døbe. Mange skandinaver slog sig ned i området, som fik navnet Normandiet efter normannerne, som vikingerne blev kaldt i Frankrig.

England var også et mål for de nordiske vikinger. Fra det danske område gik turene mest til Englands østkyst. Med tiden begyndte hærene at overvintre, og derfra var skridtet ikke langt til også at begynde at drive landbrug og hente familien derover. I slutningen af 800-tallet foregik der en ganske stor bosætning i det område, som fik navnet Danelagen. Den nordiske tilstedeværelse kan ses ved rige arkæologiske fund, men derudover også i stednavne med endelserne -by, -borg (-borough) og -torp (thorp) i det østengelske område samt i en række ord, som er kommet ind i engelsk dagligsprog, først og fremmest ord med forbindelse til landbrug og søfart.

I slutningen af vikingetiden var England udsat for en lang række angreb fra både norsk og dansk side. Angrebene var rettet mod

Havhingsten fra Glendalough. Vikingskibsmuseet byggede i årene 2000-2004 en kopi af det største af skibene fra fundet i Roskilde Fjord. Det sejlede i 2007-2008 til Dublin og retur med en besætning af frivillige om bord. Besætningen var på ca. 60 personer.

en Rouen og
ød sig så til gen-
er slog sig ned
rmandiet efter
e blev kaldt i

r de nordiske
de gik turene
d tiden begynd-
r fra var skridtet
at drive land-
er. I slutningen
nske stor bo-
navnet Dane-
ærelse kan ses
nen derudover
rne -by, -borg
det østengelske
som er kommet
st og fremmest
rug og søfart.
n var England
b fra både norsk
rettet mod

let største af skibene
f frivillige om bord.

· CA. 800 · CA. 1050

Wessex, det engelsk kongedømme i Sydvest-
england, der var nabo til det skandinaviske
dominerede område. Svend Tveskæg (ca.
987-1014) organiserede næsten hvert år i sin
regeringstid togter mod England og fik ud-
betalt enorme summer for at afstå fra plynd-
ringer – den såkaldte Danegæld. 1013 blev
hele England erobret, men Svend døde året
efter, så magtforholdene kom igen til at flyde.

Det lykkedes hans søn Knud den Store at
tilkæmpe sig magten i England. I 1018 blev
Knud også konge i Danmark, og i 1028 ero-
brede han Norge. På den måde var der plud-
selig opstået en stormagt i Nordeuropa. Den
holdt imidlertid kun til Knuds død i 1035,
så opstod der på ny strid om magten blandt
arvingerne. I 1066 blev England erobret af
de franske normanner under Vilhelm Ero-
breren, og dermed var Knuds rige definitivt
splittet op.

Hvad var motiverne til vikingetogterne? I
sen vikingetid var det konsolidering af kong-
gemagten og opbygning af imperium, men
hvad var det i den tidlige vikingetid? Var det
handel, plyndring eller behov for mere land-
brugsjord og udvandringsmuligheder for en
voksende befolkning? Kilderne giver ikke be-
læg for en endegyldig forklaring, men det er
højest sandsynligt, at der er en række grunde,
ikke blot én.

Hvordan tolkes vikingetiden?

Historikere tolker altid fortiden i lyset af
deres samtid. Derfor er der i forskellige tids-
perioder lagt vægt på forskellige aspekter
af vikingetiden. I 1800-tallet og en del af
1900-tallet er vikingetiden blevet brugt som
et væsentligt element i opbyggelsen af dansk
identitet. Specielt i de perioder, hvor Dan-
mark og Tyskland var i krig, blev vikingerne,
deres mod og kampgejst trukket frem som et
modstykke til tyskerne. På andre tidspunkter,
som f.eks. i mellemkrigstiden, hvor arbejdere
og husmænd vandt frem i samfundet, mente
nogle historikere, at vikingetidens samfund

VIKINGETIDEN · CA. 800 · CA. 1050

► Danske ord i engelsk

Der er omkring 600 nordiske låneord i engelsk.
Her følger nogle eksempler:

cast – kaste

knife – kniv

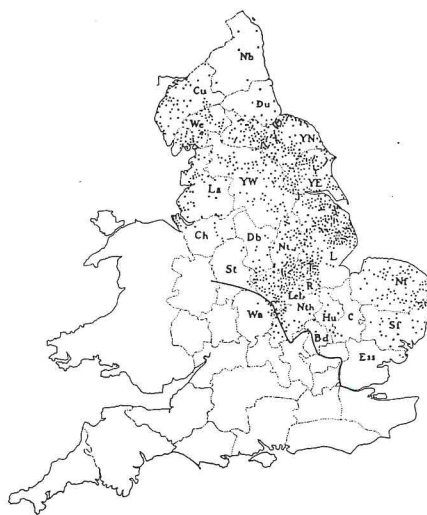
skin – skind

egg – æg

ill – ilde/syg

window – vindue

bestod af frie bønder, som stod lige for loven,
og hvor der næsten ikke var standsforskelle.
Det synspunkt kan ingen i dag finde belæg
for. I en periode blev vikingetiden fremstillet
primært som et landbrugssamfund bestående
af fredelige bønder, og vikingetogterne blev
kraftigt nedtonet. I nyere tid er der brugt
store ressourcer på at undersøge vikingerens
skibe og deres sejlegenskaber, og vikingerne
fremstilles i dag som folk, der både drev land-
brug, handlede og plyndrede.

Kortet viser stednavne af skandinavisk oprindelse i
England. Stregen markerer Danelagens grænse.

OVERBLIK

- Danmark var sandsynligvis allerede samlet ved overgangen til vikingetiden
- I løbet af vikingetiden bliver den centrale kongemagt styrket markant. Det er Jellingdynastiet, som dominerer i den sidste del af vikingetiden
- Fra omkring år 800 er der hyppige togter mod England, Frisland og det frankiske område
- Skibsbygning og sejlads udvikles og skibstyperne specialiseres
- Kristendommen introduceres og er ved slutningen af vikingetiden den dominerende religion
- Handelen vokser. Byer som Hedeby, Århus, Roskilde og Lund bliver anlagt, og der slås mønt
- Store byggerier såsom trelleborge og broen over Vejle Ådal ved Ravning Enge vidner om en stærk centralmagt

TIDSLINJE

- ↓ 793 Første skriftlige vidnesbyrd om et vikingetogt: Overfaldet på klostret Lindisfarne
- ↓ 808 Hedeby anlægges af kong Godfred
- ↓ 826 Ansgar kommer til Norden for at missionere
- ↓ o.850 Der bygges kirker i Hedeby og Ribe
- ↓ o.875 Dansk bosættelse begynder i England
- ↓ 911 Rollo bliver lensmand i Normandiet
- ↓ 958 Gorm begravnes i Jelling
- ↓ o.965 Harald Blåtand lader sig døbe
- ↓ o.980 Trelleborgene og broen i Ravning Enge bygges
- ↓ 1013 Svend Tveskæg erobrer England
- ↓ 1016-35 Knud den Store er konge over England, Danmark og Norge
- ↓ 1066 Normannerne erobrer England